

Piotr Krzykowski¹

Rosyjska myśl strategiczna

STRESZCZENIE Odzwierciedlenie mocarstwowych ambicji Rosji znajduje się w strategicznych dokumentach, które zmieniały się w zależności od wydarzeń wpływających na jej bezpieczeństwo. Dokumenty te ewaluowały i przyjmowały bardziej konfrontacyjny charakter, podkreślając dążenie Rosji do zaprowadzenia nowej architektury bezpieczeństwa międzynarodowego. Podejmowane przez Rosję działania wyraźnie wskazują na ambicje do zmiany wytworzonego po rozpadzie Związku Sowieckiego ładu i porządku światowego. Władze rosyjskie w swoich działaniach wykorzystują szereg różnych narzędzi i niekiedy kluczową staje się siła militarna.

Artykuł przedstawia rosyjską myśl strategiczną określającą główne kierunki polityki zagranicznej i bezpieczeństwa FR. Przybliżono powody zmian podejścia do pozimnowojennego ładu międzynarodowego, w świetle których dokonywano zmian *Koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*. Przeanalizowano główny cel koncepcji, który „przekonuje” Zachód do ustępstw, dzięki czemu umożliwiłoby to zakończenie konfliktu z Rosją na jej warunkach i ponowną normalizację wzajemnych stosunków. Poruszoną kwestię rosyjskiego rozumienia geopolityki, jak i kodu geopolitycznego FR. Wskazano na dokumenty doktryn wojennych mających ścisły związek z prowadzoną polityką. Podkreślić należy, że nowa doktryna wojenna FR wpisuje się w całokształt rosyjskiego myślenia strategicznego, które jest nastawione na rewizję pozimnowojennego porządku międzynarodowego.

SŁOWA KLUCZOWE Federacja Rosyjska, polityka bezpieczeństwa, doktryna wojenna, koncepcji polityki zagranicznej

¹ dr, Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie, Instytut Strategii Wojskowej, e-mail: p.krzykowski@akademia.mil.pl, ORCID: 0000-0002-6161-1134.

Wstęp

Według rosyjskich analityków Klubu Wałdajskiego² system struktury państwowej i terytorialnej układu białowieskiego³, który powstał w rezultacie narodowej katastrofy 1991 r., jest bezprawny, niestabilny i przypadkowy (Barabanow, 2012, s. 9). Podejmowane przez Rosję działania wyraźnie wskazywały i wskazują na dążenia do zmiany wytworzonego po rozpadzie Związku Radzieckiego ładu i porządku światowego. Władze rosyjskie w swoich działaniach wykorzystują całe spektrum narzędzi politycznych, gospodarczych czy militarnych, aby powrócić do dawnej roli hegemonu.

Rosyjscy eksperci, badając współczesną zmieniającą się rzeczywistość międzynarodową, głoszą teorię o załamaniu się geopolitycznego układu sił, w którym Stany Zjednoczone, z ich ideałami, wartościami liberalnymi, przegrywają, a w to miejsce pojawia się „wielka geopolityczna rewolucja”. Następuje zmiana, która wyłania nowych liderów międzynarodowych, kształtuje wielobiegunowy świat składający się z różnych ośrodków sił. Świat z różnymi ideałami i kulturami, który jest niezhierarchizowany, ale dynamiczny i wielopłaszczyznowy. W tym świecie Rosjanie widzą siebie jako niekonsumpcyjne społeczeństwo, a wartości, takie jak: religia, duchowość, tradycja, ideały, filozofia czy siła militarna mogą służyć jako silny środek oddziaływania międzynarodowego. Według nich należy się pogodzić z tym, że następne dziesięciolecia będą charakteryzowały się wzrostem znaczenia Eurazji. Stanie się ona „osią świata” i polityki międzynarodowej. To otwiera przed Rosją z jej geograficznym położeniem i cywilizacyjnym bogactwem „daleko idące perspektywy” (Legucka, 2013, s. 53).

Analiza strategicznego środowiska bezpieczeństwa, powstałe w nim zmiany oraz hegemoniczna postawa Rosji sprawiają, że problematyka strategicznej myśli Federacji Rosyjskiej (FR), jej oddziaływania na inne podmioty państwowe i niepaństwowe są tematem zainteresowań nie tylko państw sąsiadujących z nią. Celem artykułu jest próba przedstawienia przeobrażeń rosyjskiej strategii politycznej, która stanowi największe zagrożenie bezpieczeństwa państw sąsiadujących z FR. Główny problem badawczy sformułowano w postaci następującego

² Międzynarodowy klub dyskusyjny „Wałdaj” – zapoczątkowane w 2004 r. coroczne spotkania znanych ekspertów, specjalizujących się w studiach nad polityką wewnętrzną i zagraniczną Rosji.

³ Układ białowieski – porozumienie o utworzeniu Wspólnoty Niepodległych Państw zawarte przez przewodniczącego Rady Najwyższej Republiki Białorusi oraz prezydentów Rosji i Ukrainy 8 grudnia 1991 r.

pytania: jak i czym były spowodowane przeobrażenia strategii Federacji Rosyjskiej i jak jest obecnie rozumiana?

Do dalszych rozważań i analiz przyjęto hipotezę pozostającą w ścisłym związku z problemem badawczym, która zakłada determinację i zdolność Rosji do stosowania różnych narzędzi w celu zwiększenia swojej potęgi. Narzędzia te z wykorzystaniem różnych metod wpisane zostały w dokumenty strategiczne Rosji. Wykorzystywane są do demonstrowania swoich ambicji mocarstwowych. Zgodnie z teorią Roberta Kagana mówiącą o powrocie historii i końcu marzeń (Kagan, 2009) założono, że wzrost potęgi Rosji uzależniony jest od czynników zewnętrznych.

Celem weryfikacji postawionej hipotezy dokonano analizy potencjału oraz głównych kierunków zaistniałych zmian w prowadzonej polityce FR. W pracy korzystano z dokumentów strategiczno-doktrynalnych i oficjalnych oświadczeń władz FR, monografii autorów krajowych i zagranicznych, opracowań ośrodków analitycznych, niezależnych raportów organizacji monitorujących działania Rosji oraz doniesień medialnych dotyczących przedmiotu badań.

Rosyjskie rozumienie geopolityki

Rozległa przestrzeń państwa rosyjskiego kształtowała jego historię, politykę oraz stosunki społeczne. Ukształtowała ZSRR, a po jego rozpadzie Federację Rosyjską. Polityka władców rosyjskich, a potem radzieckich miała charakter wybitnie ekspansjonistyczny, polegający na podbojach i poszerzaniu terytorium kosztem innych państw i regionów. O ile państwa w Europie Zachodniej budowały swoją pozycję mocarstwową przez podboje zamorskie, zdobywając odległe kolonie w Afryce, Azji i Oceanii, o tyle Rosja działała w odmiennym kierunku. Dokonywała takiej ekspansji i podporządkowania nowych terytoriów na lądzie, „uzależniając” sąsiednie kraje, eksploatując i traktując je jako swoje kolonie. Z czasem asymilując społeczności tych państw, krain, regionów, pod względem religijnym, językowym, z imperium rosyjskim (Legucka, 2013, s. 55).

Rosyjska przestrzeń była i jest nadal podstawowym wyznacznikiem pozycji państwa rosyjskiego. Stąd nie powinien dziwić fakt, że rozpad ZSRR określany jest przez nich jako „największa tragedia geopolityczna XX wieku” czy „samobójstwo geopolityczne”. Większość badaczy rosyjskich traktuje wydarzenia z 1991 r. jako porażkę (Morawski, 2005). Utrata 5 mln km² dotychczasowego terytorium, przesunięcie punktu ciężkości terytorium Rosji na północ i wschód miało skutkować odsunięciem Rosji od Europy ku Azji, a co za tym idzie – utratą

połączeń komunikacyjnych i infrastruktury energetycznej, łączącej ją z kontynentem europejskim. Rosja utraciła również dostęp do znacznej części surowców naturalnych w regionie Morza Kaspijskiego i Morza Czarnego. Została też pozbawiona portów nadmorskich, tym wyspecjalizowanych umożliwiających wyjście na Morze Czarne, Bałtyckie i Kaspijskie. Na rubieżach Rosji pojawiły się obszary charakteryzujące się niestabilnością, słabych – upadłych państw, niezdolnych do samodzielnego działania i generujących niebezpieczne zjawiska o charakterze terrorystycznym. Z drugiej strony zwraca się uwagę na pozytywne aspekty zmniejszenia przestrzeni radzieckiej. Potwierdza to Agnieszka Legucka (2013, s. 55), wskazując między innymi na tereny Afganistanu i wiążących się z tym problemów destabilizacyjnych, konfliktów w Górskim Karabachu, Abchazji, Osetii Południowej, oderwanie się terenów zagrożonych ekologicznie: Czarnobyl, Jezioro Aralskie.

W sensie strategicznym rozpad imperium przyniósł katastrofalne skutki dla Rosji, doprowadził bowiem do zmniejszenia możliwości obronnych kraju, zmniejszenia możliwości mobilizacyjnych i możliwości odparcia agresji. Rosja posiada drugą pod względem długości granicę lądową, która wynosi 22408 km (*Russia overview*, 2021). Ochrona granicy jest nie tylko kosztowna, ale także, ze względu na dużą „przepustowość”, w wielu miejscach wręcz niemożliwa. Ponadto na wielu odcinkach „nie ma granicy”, bo o jej kształt Rosja toczy spór z: Estonią, Łotwą, Chinami i Japonią. Rozpad ZSRR stanowił niezwykle wydarzenie w środowisku międzynarodowym, gdyż oznaczał koniec istnienia supermocarstwa. ZSRR stał na czele jednego z dwóch głównych bloków politycznych, a wraz z jego rozpadem zniknął niezwykle ważny uczestnik stosunków międzynarodowych, który stworzył sieć światowych powiązań i hierarchicznych zależności. Potencjał ZSRR był tak znaczący, iż nawet po jego rozpadzie Rosja zachowała swoje znaczenie międzynarodowe i zdolność wpływania na strategiczne decyzje w polityce światowej (Cesarz & Stadtmuller, 2000, s. 134–135).

Najbardziej bolesna dla Rosji była utrata ważnych punktów strategicznych na morzach i oceanach. W wyniku rozpadu FR została pozbawiona portów na Morzu Bałtyckim, Morzu Czarnym i Morzu Kaspijskim. Na Morzu Bałtyckim Rosja straciła na rzecz Litwy, Łotwy i Estonii część swoich baz morskich (Nartow N.A. & Nartow W.N., 2007, s. 165). Ponadto wszystkie okalające Rosję akweny to morza zamknięte lub półzamknięte, co wymaga od Rosji negocjowania w sprawie przepływu przez cieśniny i kanały będące pod kontrolą państw członków NATO oraz Japonii i Korei Południowej (Potulski, 2010, s. 20).

W rosyjskiej historii nie kładziono dużego nacisku na rozwój gospodarczy, polityczny, kulturalny, ale na zdobycze terytorialne. Stąd Stanisław Bieleń (2006, s. 125–127) wskazuje tezę o terytorialno-centrycznym postrzeganiu świata dawnych i współczesnych Rosjan. Wyjaśnia, że trudno było się im pogodzić z oderwaniem ziemi ukraińskiej i białoruskiej, jako elementów potęgi rosyjskiej. W wyniku rozpadu, w aspekcie geopolitycznym w znaczący sposób zmniejszyło się terytorium Rosji z 1/6 powierzchni lądowej do 1/7. Ponadto w rezultacie rozpadu ZSRR Rosja została „zepchnięta” w północną i północno-wschodnią część Eurazji, utraciła większość wygodnych wyjść ku drogom morskim, została oddzielona od zachodniej i centralnej Europy, a także od Azji Środkowej. Oznacza to, iż geograficznie Rosja „oddaliła” się od Zachodu, a „przybliżyła” do Azji (Nartow N.A. & Nartow W.N., 2007, s. 165). Z rosyjskim postrzeganiem terytorium wiąże się szczególne zrozumienie dla silnej władzy państwowej, umiejącej zapanować nad przestrzenią, oraz mitologizowanie armii, która tej przestrzeni powinna bronić.

Historycznie państwo rosyjskie przyjęło strategię bezpieczeństwa skierowaną na „połykanie swoich przeciwników”, czyli rozszerzanie wpływów przez podbój, a następnie stopniowe osvajanie nowej przestrzeni, równolegle tworząc pas zależnych terytoriów i państw wokół Rosji (Legucka, 2013, s. 61). Było to zgodne z tezami głoszonymi przez zachodnich geopolityków. Najbardziej poczytnym geopolitykiem zachodnim w Rosji stał się Halford John Mackinder, którego koncepcja Heartlandu na nowo rozbudziła nadzieje Rosjan o panowaniu nad światem. Ten brytyjski geopolityk uważał, że na terytorium eurazjatyckim znajduje się „serce świata” (Heartland), które częściowo pokrywa się z obszarami dzisiejszej Federacji Rosyjskiej. Kontrola nad największą częścią kontynentu eurazjatyckiego dawała perspektywę panowania nad światem. Mackinder w swojej pracy stawia pytanie:

czy tak wielki obszar Euroazjatycki (Heartland), który jest niedostępny dla statków, ale w starożytności był otwarty dla koczowników konnych, a dziś jest prawie pokryty siecią kolei, nie jest wiodącym regionem światowej polityki? (1904).

W następnym zdaniu odpowiada:

Były i są tu warunki do zmobilizowania siły militarnej i ekonomicznej o daleko idącym, ale jeszcze ograniczonym charakterze. Rosja zastąpiła Imperium Mongołów. Jej oddziaływanie na Finlandię, Skandynawię, Polskę, Turcję, Persję,

Indie i Chiny zastąpiło nieskoordynowane najazdy plemion. Na świecie zajmuje kluczowe miejsce strategiczne, takie jak Niemcy w Europie (Mackinder, 1904).

Reasumując, kto kontroluje Heartland, ten włada środkami kontroli nad światową polityką, przede wszystkim w sferze równowagi siły. Najbardziej znany geopolityk i filozof rosyjski Aleksander Dugin przekonuje, że właśnie Mackinder stworzył podstawy pod atlantycką geopolitykę, która stała się geopolityką Stanów Zjednoczonych i NATO, których celem stało się niedopuszczenie do zbudowania eurazjatyckiego bloku, koalicji Niemiec i Rosji.

Rosyjski kod geopolityczny

Z geopolitycznego punktu widzenia, zgodnie z rosyjskim postrzeganiem świata, Rosja leży w centrum świata pomiędzy takimi ważnymi regionami, jak: 1) zachodnia i centralna Europa; 2) świat islamu (przede wszystkim Turcja i Iran), który rości sobie pretensje do protektoratu nad Azją Środkową i regionem Kaukazu; 3) Chiny, jako najszybciej rozwijający się pod względem demograficznym, gospodarczym i technologicznym region współczesnego świata; 4) Japonia, jeden z najlepiej rozwiniętych gospodarczo krajów, mający wielkie znaczenie dla światowej gospodarki; oraz 5) główne mocarstwo regionu Azji i Pacyfiku, a także całego świata – USA (Rawiczandran, 1999, s. 16–17). To centralne położenie powoduje, iż Rosjanie postrzegają swój kraj jako unikalny korytarz transportowy łączący wszystkie te regiony. Wskazuje się, że strategia Rosji we współczesnym świecie powinna obejmować stworzenie transkontynentalnych dróg transportowych i zabezpieczenie swojej dominacji nad eurazjatycką przestrzenią (Potulski, 2010, s. 24). Jak pisał jeden z rosyjskich współczesnych politologów, Aleksiej Kara-Murza (2002):

Rzeczywiście, Rosja w żaden sposób nie mieści się w Europie. Paradoks polega jednak na tym, że żadna z prób zmiany pola identyfikacyjnego, podanie w wątpliwość samego imperatywu samookreślenia względem „Europy”, uznania za fałszywy, nierozwiązalny samego problemu nieuchronności dialogu z Zachodem — nigdy się w Rosji nie udało. Trzeba przyznać, że wszystko co w Rosji jest dobre i złe, tak czy inaczej dokonuje się w kontekście jej ciągłego i dramatycznego obcowania z Zachodem. Również z „wewnętrznym Zachodem”, jako że Zachód i okcydentalizm są już od dawna wewnętrznym problemem Rosji.

Rosja ma wszelkie atrybuty do tego, żeby pełnić rolę regionalnego przywódcy. Ma ona możliwość wpływania na sytuację i skuteczne instrumenty sankcjonujące jej władzę, a także umotywowaną politykę w regionie poradzieckim, szczególnie w odniesieniu do konfliktów zbrojnych. W rosyjskim kodzie geopolitycznym znajdują się następujące elementy:

- aktualni i potencjalni sojusznicy Rosji to państwa, które podobnie identyfikują zagrożenia dla własnego bezpieczeństwa lub potrzebują Rosji w celu zabezpieczenia własnego bezpieczeństwa;
- aktualni i potencjalni wrogowie to aktorzy podważający jej pozycję międzynarodową, tacy jak: Stany Zjednoczone, NATO, UE, Chiny, Japonia lub państwa regionu poradzieckiego sprzyjające tym aktorom, tj. Gruzja, Mołdawia, Uzbekistan;
- Rosja utrzymuje swoich sojuszników lub potencjalnych sojuszników, gwarantując im bezpieczeństwo przed wybuchem konfliktu zbrojnego (Armenia, Tadżykistan) lub ekspansją innych zagrożeń (fundamentalizmu islamskiego, separatyzmu, terroryzmu czy NATO): kraje Azji Centralnej i Białoruś. Wspiera ich także za pomocą niewojskowych instrumentów: rynku pracy, dostarczanej energii, więzi kulturowej itp.;
- Rosja przeciwstawia się aktualnym i potencjalnym wrogom za pomocą wszystkich środków polityki zagranicznej: politycznych, militarnych, gospodarczych i kulturowych. Jest gotowa użyć siły, aby zabezpieczyć się przed wpływami innych mocarstw w regionie poradzieckim.

Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej

Rosyjska polityka bezpieczeństwa kształtowana jest w kontekście znacznie szerszym niż zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Jej istotę, poza funkcją obronną, stanowi zbiór działań ukierunkowanych na zapewnienie sprawowania pełnej jurysdykcji nad podmiotami administracyjnymi Federacji Rosyjskiej przez władze centralne. Dodatkowo ma umożliwić osiągnięcie interesów narodowych i wsparcie przez potencjał militarny. Podtrzymywać procesy umożliwiające odbudowanie mocarstwowej pozycji, a także uzyskanie przez Rosję wpływu na kształt globalnych procesów polityczno-gospodarczych. Skonstruowana w ten sposób i prowadzona od 2000 r. rosyjska polityka bezpieczeństwa w wymiarze wewnętrznym skoncentrowana jest na utrzymaniu przez centralne władze administracyjne pełnej kontroli nad terytorium państwa. Implikuje wykreowanie sytuacji politycznej pozwalającej na budowanie tzw. bezpiecznej przestrzeni

wokół terytorium Federacji, poprzez utrzymanie wpływów politycznych lub wykreowanie sytuacji, w której państwa uznane za element bezpiecznej przestrzeni w swojej polityce uwzględniać będą interesy Rosji. Natomiast w wymiarze zewnętrznym celem polityki bezpieczeństwa jest ukształtowanie – wszelkimi instrumentami – ładu międzynarodowego w taki sposób, by stan stosunków międzynarodowych gwarantował Rosji wymagany poziom bezpieczeństwa, czyli możliwość osiągnięcia założonych celów strategicznych. Realizacja tak rozumianej polityki bezpieczeństwa wymagała nie tylko określenia celów strategicznych państwa i formuły ich osiągnięcia, ale także stworzenia efektywnego instrumentarium oraz właściwego funkcjonowania aparatu państwowego. Dlatego też w celu pełnej prezentacji przeobrażeń rosyjskiej polityki bezpieczeństwa w erze Władimira Putina niezbędne jest uwzględnienie procesu odbudowy scentralizowanego państwa oraz roli poszczególnych jego ogniw administracyjnych we wdrażaniu głównych przeobrażeń polityki bezpieczeństwa.

W Rosji, głównie w efekcie błędów politycznych prezydenta ZSRR Michaiła Gorbaczowa, nastąpiło częściowe wyłonienie się nowej władzy. Była to elita sowiecka, ale prezentująca odmienną od radzieckiej wizję funkcjonowania Federacji Rosyjskiej. Wizja ta została ugruntowana w świadomości społecznej, a nade wszystko zaakceptowana przez społeczeństwo, w wyniku nieudanego puczu wojskowego Giennadija Janajewa. Rolę niekwestionowanego lidera politycznego w Rosji przejął dysydent w strukturach kierowniczych Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego Borys Jelcyn, aspirujący do tej funkcji od 1991 r. Jego osobista postawa w sposób znaczący wpłynęła na reakcje społeczeństwa, co pozwoliło udaremnić próbę zamachu stanu oraz sukcesywnie przejąć kontrolę nad poszczególnymi obszarami administracji. Zbudowany przez Jelcyna aparat administracyjny w zasadzie dublował, a następnie przejmował instytucje ZSRR (Mickiewicz, 2018, s. 52).

Ustąpienie Jelcyna z funkcji prezydenta Federacji Rosyjskiej, które nastąpiło 31 grudnia 1999 r., było konsekwencją fiaska polityki prowadzonej przez jego otoczenie. Próba demokratyzacji życia polityczno-gospodarczego doprowadziła do dezintegracji struktur administracyjnych państwa oraz usankcjonowania systemu oligarchicznego. Efektem tej polityki był głęboki kryzys gospodarczy, polityczny i społeczny. W opinii ówczesnego establishmentu politycznego najpoważniejszą konsekwencją kryzysu była utrata kontroli nad państwem przez centralny aparat wykonawczy. Dodatkowo rzutowało radykalne obniżenie pozycji Rosji, jako istotnego gracza międzynarodowego, wymagającego zmiany formuły oddziaływania międzynarodowego (Kokoshin, 2002, s. 121–123).

Skala rosyjskiego kryzysu przełomu XX i XXI w. spowodowała, że jedyną możliwą reakcją Putina i jego otoczenia politycznego było podjęcie próby odbudowy potencjału państwa. Stworzona koncepcja została oparta na teoriach Wieniamina Siemionowa Tień-Szańskiego. Uwzględniała tezy o niemożności funkcjonowania państwa rosyjskiego w strukturze federacyjnej, strefie tzw. Eurazji, oraz teorii odnoszących się do sposobów kolonizacji i sprawowania kontroli nad obszarem ulokowania interesów narodowych przez państwo, będące mocarstwem lądowym. Podstawowym założeniem tej koncepcji jest zmodyfikowana i dostosowana do realiów XXI w. teza o konieczności sprawowania kontroli nad obszarem Eurazji „od morza do morza”. Za Tień-Szańskim określono dla Rosji obszary obu kontynentów, do których zaliczono: centra gospodarczo-polityczne Federacji od Sankt Petersburga do Nowogrodu, region podmoskiewski, zalewisko środkowej Wołgi, Ural, region wokół jeziora Bajkał, część terytorium Ukrainy od Czernichowa do Kijowa oraz obszary powiązane z Rosją. Za takie uznano środkowoazjatyckie kraje Wspólnoty Niepodległych Państw. Panowanie nad tym obszarem wymagało także uzyskania kontroli nad akwenami okalającymi to terytorium, zwłaszcza morzami Bałtyckim i Czarnym, Oceanem Arktycznym oraz akwenami Dalekiego Wschodu (Tien-Szański, 2003, s. 193–194).

Droga bez wyjścia, czyli „my – oni”

Jednym z podstawowych wyobrażeń geopolitycznych, wokół których budowany był spór dotyczący wizji rosyjskiej tożsamości cywilizacyjnej i geopolitycznej, był obraz państwa powracającego do mocarstwowego nacjonalizmu. Koniec zimnej wojny radykalnie zmienił stan utrzymującej się dotychczas konfrontacji polityczno-wojskowej, uruchamiając dynamiczne procesy zmierzające do normalizacji i budowy stosunków między państwami przeciwstawnych bloków. Punktem wyjścia do ułożenia nowego ładu światowego miał być *Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* (Traktat CFE1) z 1990 r., *Akt zamykający rokowania w sprawie stanu osobowego konwencjonalnych sił zbrojnych* z 1992 r. (politycznie wiążące porozumienie CFE-1A) oraz kolejne rozbudowane wersje *Dokumentu Wiedeńskiego o środkach budowy zaufania i bezpieczeństwa* (CSBMs – 1990, 1992 i 1994 r.). Porozumienia te miały zapoczątkować demontaż ogromnych systemów bipolarnego świata, a tym samym zwiększyć poczucie bezpieczeństwa. Było to wzajemne zobowiązanie do proporcjonalnej redukcji sił konwencjonalnych w Europie. Traktat, który został podpisany pomiędzy dwiema „grupami państw stron”, tj. państwami NATO i państwami byłego Układu

Warszawskiego, w założeniu miał określać ilość stanów osobowych sił konwencjonalnych w Europie.

Jednak zdaniem Moskwy nie doszło do przedmiotowej redukcji sił. Sojusz, który pełni rolę stabilizacyjną, podejmując działania zapobiegające rozprzestrzenianiu konfliktów regionalnych, a także rolę gwaranta bezpieczeństwa zewnętrznego państw członkowskich, złamał postanowienia traktatu, wcielając nowych członków w swoje szeregi. Podpisanie *Umowy o dostosowaniu Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* nastąpiło w dniu 19 listopada 1999 r. w czasie konferencji OBWE w Stambule, po tym jak cztery państwa stały się nowymi członkami NATO (OSCE, 1999). W obawie o swoje bezpieczeństwo Rosja wynegocjowała nieobowiązywanie postanowień traktatu w pskowskim okręgu wojskowym i w obwodzie kaliningradzkim. Traktatu nie podpisały Państwa Pribałtyki, które poczuły się zagrożone uprzywilejowaną pozycją Rosji, jednocześnie stając się w 2004 r. członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Rosja postawiona przed faktem rozprzestrzeniania się NATO nie mogła, zdaniem Putina, obrać innej drogi, jak stać się przeciwwagą dla sojuszu. Zasadniczą formą osiągnięcia tak zdefiniowanego celu stały się procesy ukierunkowane na odbudowę potencjału państwa, pozwalającego na odzyskanie pozycji mocarstwa globalnego. Pod pojęciem tym nowe władze rosyjskie rozumiały uzyskanie zdolności do osiągania celów strategicznych. Zostały one określone w sześciu dokumentach, stanowiących swoistą „great strategy” Federacji Rosyjskiej. Tworzą ją:

- strategia energetyczna;
- strategia transportowa;
- doktryna morska;
- koncepcja bezpieczeństwa narodowego z 2000 r.;
- koncepcja polityki zagranicznej z 2000 r. (Указ Президента РФ от 10.01.2000 г. № 24).

Choć początkowo w Rosji nie uważano NATO za wroga (Kupiecki & Menkiszak, 2018, s. 338), to jednak dokumenty strategiczne z 2000 r. jasno wymieniały wzmocnienie bloków i sojuszy wojskowo-politycznych, a przede wszystkim rozszerzenie NATO na wschód, jako główne zagrożenie Rosji (Указ Президента РФ от 10.01.2000 г. № 24). Podobnych wniosków można doszukiwać się w wydanej trzy miesiące później *Doktrynie wojskowej Federacji Rosyjskiej* wskazującej wprost na zagrożenie wynikające z rozszerzenia bloków i sojuszy wojskowych ze szkodą dla bezpieczeństwa FR (Kupiecki & Menkiszak, 2018, s. 340).

W latach 2000–2002 celem aktywności międzynarodowej Rosji była odbudowa potencjału państwa, w której ramach skoncentrowano się na utrzymaniu niezależności politycznej oraz suwerenności terytorialnej, rozumianej jako stworzenie bezpiecznej strefy wokół granic. Sukcesywnie po 2002 r. zasadniczym celem strategicznym było doprowadzenie do sytuacji, w której funkcjonujące w tym obszarze państwa zostały uzależnione od interesów Rosji (Naroclinitskaia, 2004, s. 72). Czynniki te spowodowały, że Rosja ery Putina skoncentrowała swoją politykę zagraniczną na sześciu zagranicznych obszarach geograficznych (Cesarz & Stadtmuller, 2000, s. 142):

- tzw. bliskiej zagranicy, postrzeganej w kategoriach budowy bezpiecznego otoczenia wokół własnych granic. Celem oddziaływania było gospodarczo-polityczne zwasalizowanie części państw przygranicznych (Białoruś, Armenia, Kazachstan, Kirgistan i Turkmenistan) oraz związanie, również instrumentami gospodarczo-politycznymi, wybijających się na suwerenność krajów regionu (Ukraina, Uzbekistan, Tadżykistan);
- Europie Zachodniej, w dużej mierze ograniczonej do grupy państw uznanych za potencjalne kraje partnerskie. Zaliczono do nich Republikę Federalną Niemiec, Francję i Wielką Brytanię. Ich rolę w rosyjskiej polityce określał zakres możliwej współpracy gospodarczej oraz oddziaływania na politykę europejską;
- Europie Środkowo-Wschodniej, czyli państwach członkowskich UE i NATO oraz aspirujących do tych organizacji;
- Azji kontynentalnej i Dalekim Wschodzie, na którym to obszarze wyróżnić należy dwie grupy: potencjalnych sojuszników lub przynajmniej partnerów gospodarczo-politycznych (ChRL, Indie, Iran) oraz państwa, na których politykę Rosja usiłowała oddziaływać (Korea Płd., Japonia);
- Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem Syrii, a w późniejszym okresie Turcji;
- Stanach Zjednoczonych, traktowanych jako możliwy rywal polityczny, którego potencjał nie pozwalał na skuteczne oddziaływanie polityczne Rosji. Pierwszoplanowym zadaniem polityki bezpieczeństwa Rosji w latach 90. XX w. była budowa bezpiecznego otoczenia wokół swoich granic.

Praktycznie realizowana po 2000 r. polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej opierała się na powyższych zasadach, ale dominującą pozycję nadal zajmowała teza o odbudowie potencjału państwa (Kefeli, 2004, s. 153). Koncentrowano się na jakościowej modernizacji środków, form i sposobów prowadzenia działań militarnych, co przełożyło się na sposób akcentowania form oddziaływania

zewnątrznego. Podkreślano obronny charakter doktryny wojennej oraz chęć uczestniczenia nie w kreowaniu ładu międzynarodowego, ale w procesach, które nazwano aktywną polityką pokojową. Użycie sił zbrojnych było możliwe wyłącznie w celu zapobieżenia lub odparcia agresji, obrony całości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnienia bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, a także jej sojuszników i w zgodzie z zapisami prawa międzynarodowego (Указ Президента РФ от 21.04.2000 г. № 706).

15 lipca 2007 r. Prezydent Władimir Putin podpisał dekret o „Wstrzymaniu wykonywania przez Rosję postanowień Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie i związanych z nim umów międzynarodowych” (Указ Президента РФ от 13.07.2007 г. № 872). Zawieszając jednostronnie dokument, Kreml podał informację wyjaśniającą powody jego zawieszenia, tym samym obarczając NATO winą za ten czyn (Справка к Указу Президента РФ от 13 июля 2007 г. N 872). Rosja zarzucała, że podpisane w 1999 r. *Porozumienie ws. adaptacji Traktatu o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie* (ACFE) wprowadziło nowy system ograniczeń uzbrojenia konwencjonalnego w tych samych kategoriach co traktat CFE oraz bardziej rozbudowany system wymiany informacji i weryfikacji, nie zostało ratyfikowane przez kraje NATO. Domagała się zniesienia tzw. ograniczeń flankowych obowiązujących Federację Rosyjską⁴. Stanowiło to przesłankę do prowadzonej polityki FR, jednak nie było jeszcze odpowiednio odczytywane.

10 marca 2015 r. Federacja Rosyjska poinformowała o zawieszeniu uczestnictwa w pracach wspólnej grupy konsultacyjnej ds. *Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* (*Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*, CFE). Zawieszając w 2007 r. wykonywanie CFE, zdecydowała się pozostać w grupie konsultacyjnej, traktując ją jako forum do dialogu nad nowym reżimem kontroli zbrojeń w Europie. Jednak z uwagi na widoczny brak postępów Moskwa uznała swoje dalsze uczestnictwo w konsultacyjnym gremium za bezcelowe.

Przeobrażenia rosyjskiej strategii państwowej

Dla Rosji najważniejsza, obok przemian gospodarczych, była modernizacja sił zbrojnych. Zakończenie procesu likwidacji Armii Radzieckiej pozwoliło na podjęcie reform w rosyjskich siłach zbrojnych. Proces ten wstępnie zaplanowano

⁴ Ograniczenia flankowe dotyczyły obszarów Leningradzkiego i Północnokaukaskiego Okręgu Wojskowego byłego ZSRR.

na osiem lat, ale w praktyce trwał do 2008 r. Osiągnięcie celów, jakie postawiono sobie w procesie reformy, rozłożono na cztery zasadnicze etapy. Zakres działań był zarówno wynikiem oceny stanu bezpieczeństwa państwa, jak i sytuacji wewnętrznej FR oraz możliwości gospodarczych Rosji. Za niezbędne uznano wdrożenie zaawansowanych technologicznie systemów uzbrojenia, poprawę zdolności w zakresie walki elektronicznej, rozpoczęcie badań nad technologią *stealth* oraz nowoczesnymi systemami uzbrojenia okrętowego (Arbatov, 2000).

Proces reorganizacji sił zbrojnych został zahamowany w wyniku kilku czynników, do których należy zaliczyć problemy ekonomiczne oraz kontrowersje dotyczące struktury organizacyjnej i wdrożeniu nowego uzbrojenia. Po objęciu funkcji prezydenta Federacji Rosyjskiej przez Putina nowy plan budowy i rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2001–2005 zakładał:

- sformowanie wojsk kosmicznych jako samodzielnego rodzaju wojsk do 2001 r.;
- przeformowanie do 2005 r. Strategicznych Wojsk Rakietowych w samodzielny rodzaj wojsk;
- przygotowanie do lokalizacji i izolacji konfliktów lokalnych w ramach sił powietrznych i obrony powietrznej i sił morskich;
- priorytet w rozwoju wojsk lądowych i podporządkowanie im okręgów wojskowych;
- sformalizowanie scentralizowanego systemu dowodzenia i kierowania siłami zbrojnymi.

Ponadto w planie zdefiniowano zasady funkcjonowania dowództw operacyjno-strategicznych, którym zlecono realizację funkcji planistycznych, organizatorskich i kierowniczych w działaniach połączonych komponentów rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk. W zakresie finansowania sił zbrojnych przyjęto zasadę rozwiązań systemowych w priorytetowych dziedzinach rozwoju i odwrócenie dotychczasowych proporcji asygnowania 70% środków budżetowych na działalność bieżącą i utrzymanie armii oraz 30% środków na modernizację uzbrojenia. W zakresie przebrojenia wskazano na konieczność wdrożenia środków precyzyjnego rażenia, bazowania morskiego i powietrznego. Przewidziano dalszą redukcję stanu osobowego sił zbrojnych do 1 mln żołnierzy oraz zwiększenie możliwości mobilnych (przerzutu) i zabezpieczenia logistycznego (ARMYRUS, 2021).

Głębokie reformy w siłach zbrojnych FR rozpoczęły się wraz z wyznaczeniem na stanowisko ministra obrony cywila Anatolija Sierdiukowa w lutym 2007 r. Przygotował on program reform, który znalazł odzwierciedlenie

w zatwierdzonym przez prezydenta Putina we wrześniu 2008 r. *Planie przebudowy Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej do 2016 roku i kierunkach dalszego rozwoju do 2020 roku* (Depczyński, 2015, s. 147). Zasadnicze priorytety programu reform obejmowały zmianę struktury organizacyjnej i rozmieszczenia sił zbrojnych, zwiększenie uzawodowienia armii, podniesienie gotowości bojowej oraz przebrojenie w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt wojskowy. Zasadniczym komponentem sił zbrojnych realizującym zadanie odstraszenia potencjalnego agresora miały stać się Strategiczne Siły Jądrowe (SSJ). Składały się na nie (Mickiewicz, 2018, s. 88–89):

- lądowe stacjonarne i mobilne wyrzutnie rakiet balistycznych w strukturach powołanego w 2001 r. rodzaju – Wojsk Rakietowych Strategicznego Przeznaczenia;
- jądrowe siły morskie w postaci oceanicznych okrętów podwodnych o napędzie atomowym, zdolnych do przenoszenia rakiet balistycznych z ładunkiem jądrowym;
- siły powietrzne w postaci bombowców dalekiego zasięgu, przenoszących bomby lub pociski raketowe;
- wojska kosmiczne.

Potencjał Strategicznych Sił Jądrowych w latach 1999–2008 uległ ograniczeniu na skutek realizacji postanowień rozbrojeniowych. Jednakże w 2008 r. SSJ posiadały w sumie: 481 pocisków balistycznych z około 2000 głowicami jądrowymi, okręty podwodne dysponujące 288 wyrzutniami rakiet balistycznych oraz 1400 głowicami oraz 79 samolotów strategicznych, zdolnych przenosić ponad 600 ładunków z głowicami jądrowymi. Integralną częścią systemu odstraszenia jądrowego są powołane w 2001 r. Wojska Kosmiczne, którym podlega system ochrony przeciwrakietowej i kontroli przestrzeni kosmicznej. Zadaniem Wojsk Kosmicznych jest ochrona bezpieczeństwa i narodowych interesów Rosji w przestrzeni kosmicznej, informacyjne wsparcie Sił Zbrojnych (przez wywiad i łączność satelitarną) oraz ochrona i obrona przed atakiem raketowym (Bączyk & Kwasek, 2018, s. 11).

W tym miejscu można śmiało powiedzieć, że w 2001 r. bierze swój początek rosyjska wojskowa strategia kosmiczna. To właśnie Wojska Kosmiczne stanowiły uzupełnienie tradycyjnej triady strategicznej. Wojska te stanowiły systemy o charakterze strategicznej obrony, jako: system ostrzegania o ataku raketowym, system obrony przeciwrakietowej oraz system kontroli przestrzeni kosmicznej. Obecnie wszystkie te systemy wchodzi w skład 3. Armii Obrony Rakietowo-Kosmicznej podporządkowanej Wojskom Kosmicznym – osobnemu

od 2001 r. rodzajowi wojsk w strukturze Sił Zbrojnych FR (Grabowski, 2011, s. 88). Ten wyspecjalizowany system kontroli przestrzeni kosmicznej korzysta z radarów wczesnego ostrzegania do wykrywania sztucznych satelitów na niskich orbitach Ziemi i określania parametrów ich orbit. Ponadto w skład SKKP wchodzi kompleks optoelektroniczny Okno w Nurku (Tadżykistan), który umożliwia wykrywanie obiektów na wysokości do 40 tys. km. Kompleks rozpoczął pracę zgodnie z przeznaczeniem pod koniec 1999 r. Zaplecze kompleksu umożliwia przetwarzanie danych, określanie parametrów ruchu obiektów i przekazywanie ich do odpowiednich stanowisk dowodzenia. Od 2019 r. w skład naziemnego systemu ostrzegania przed atakiem raketowym wchodzi następujące radiotechniczne zespoły (ORTU) i radar:

Tab. 1. Stacje radarowe naziemnego systemu ostrzegania

Węzeł	Radar	Status
Oleniegorsk (RO-1)	Dniepr	dyżur alarmowy
	Woroneż-VP	budowany (2022)
Peczora (RO-30)	Darial	dyżur alarmowy
	Woroneż-VP, -SM	budowany (2021)
Miszelewka (Irkuck, OS-1)	Dniepr	dyżur alarmowy
	2xWoroneż-VP	dyżur alarmowy
Lehtusi	Woroneż-M	dyżur alarmowy
Lehtusi / Ragozinka-2	Woroneż-SM	zaplanowany
Armawir	2xWoroneż-DM	dyżur alarmowy
Kaliningrad	Woroneż-DM	dyżur alarmowy
Barnał	Woroneż-DM	dyżur alarmowy
Jenisejsk	Woroneż-DM	dyżur alarmowy
Orsk	Woroneż-M	dyżur alarmowy
Sewastopol	Woroneż-SM	planowane (2024)
Bałchasz, Kazachstan (OS-2)	Dniepr	dyżur alarmowy
Baranowicze, Białoruś	Wołga	dyżur alarmowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://russianforces.org/rus/sprn/> [dostęp: 23.11.2021].

Zadanie obrony przed atakiem konwencjonalnym i zwalczanie innych zagrożeń powierzono wojskom konwencjonalnym, głównie lądowym. Rosyjska armia miała być przygotowana do prowadzenia działań bojowych przeciwko siłom regularnym i nieregularnym, także wykorzystującym dywersyjno-sabotażowe metody walki oraz instrumentarium terrorystyczne w rejonach zamieszkania

ludności cywilnej. Ten najliczniejszy komponent sił zbrojnych objęty został najbardziej drastycznym procesem zmian. Do 2009 r. z 203 dywizji odziedziczonych po armii Związku Sowieckiego (50 w pełni ukompletowanych, pozostałe w różnej części skadrowane) (Thornton, 2011, s. 10) pozostawiono jedynie jedną na Wyspach Kurylskich. Obecnie wojska lądowe SZ FR liczą ok. 270 tys. żołnierzy (IISS, 2017) zgrupowanych w 13 armiach ogólnowojskowych⁵ (8 dywizji, w tym jedna dywizja artylerii oraz 147 brygad).

Zasadniczymi celami rosyjskiej polityki bezpieczeństwa na akwenach morskich jest osiągnięcie i ochrona interesów morskich Federacji, co wymaga utrzymania możliwości globalnego oddziaływania i zdolności natychmiastowego reagowania na próby ograniczania możliwości osiągnięcia celów morskich Rosji. Określone w ten sposób interesy morskie i zagrożenia ich osiągnięcia stały się podstawą programowania zadań dla rosyjskiej floty wojennej. Miała ona uzyskać lub podtrzymać zdolność do (постановление Президента РФ от 10.08.1998 г. N 919):

- prowadzenia kontroli aktywności morskiej flot wojennych państw trzecich oraz bloków polityczno-militarnych, zwłaszcza na akwenach terytorium Federacji i sąsiednich;
- wykrywania zagrożeń o charakterze militarnym, zapobiegania ich zaistnieniu i podejmowania przedsięwzięć przeciwdziałających ich zaistnieniu, zwłaszcza jakimkolwiek przejawom przeciwko interesom Federacji Rosyjskiej na akwenach morskich;
- zapewnienia ochrony granicy państwowej Federacji Rosyjskiej, zwłaszcza w środowisku podwodnym;
- zapewnienia możliwości prowadzenia działalności ekonomicznej (żegluga i wymiana handlowa drogą morską, eksploatacja zasobów morza) oraz innych rodzajów działalności Federacji Rosyjskiej;
- prowadzenia badań hydrologicznych i oceanograficznych oraz prac kartograficznych, wykorzystywanych na potrzeby eksploatacji morza i bezpieczeństwa żeglugi oraz prowadzenia działań poszukiwawczo-ratowniczych.

Odbudowa potencjału wojennego Federacji Rosyjskiej przebiega najwolniej w Marynarce Wojennej. Ten rodzaj sił zbrojnych pozostawał najbardziej niedoinwestowanym obszarem, co skutkowało wycofaniem z użytkowania ponad 800 jednostek bojowych odziedziczonych po armii Związku Sowieckiego (Ciechanowski, 2018, s. 90).

⁵ 68. Korpus Armijny na wyspie Sachalin przyjęto za odpowiednik armii ogólnowojskowej.

Rosyjska strategia bezpieczeństwa

Rosja w okresie pierwszych dwóch kadencji prezydenckich Putina prowadziła politykę odbudowy pozycji mocarstwa globalnego, koncentrując się na niwelowaniu ograniczeń wewnętrznych i gospodarczych. Zasadniczą formą tej polityki była koncentracja władzy w rękach aparatu centralnego, połączona z reformą systemu fiskalnego. Putin zdawał sobie sprawę, że międzynarodowa pozycja Rosji była uzależniona od posiadanego potencjału gospodarczego, którego podstawą był eksport surowców energetycznych i metali kolorowych.

Celem politycznym od 2008 r. było uzyskanie realnych możliwości współkreowania przez Rosję globalnych stosunków międzynarodowych. Państwo rosyjskie bezwzględnie dążyło do zdobycia wpływu na sposób kreowania ładu międzynarodowego, a zasadniczym instrumentem było usankcjonowanie możliwości eksportowych surowców energetycznych (Mickiewicz, 2018, s. 131).

Do tej pory *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej* była określeniem form osiągnięcia celów polityki zagranicznej w wymiarze polityczno-militarnym, w której podkreślano, że celem Rosji będzie niwelowanie „próżni bezpieczeństwa”, zwłaszcza w subregionie kaspijsko-czarnomorskim i na Ukrainie. Wraz z siłą militarną na pierwszy plan wysunęły się aspekty ekonomiczne, naukowe i techniczne, środowiskowe, demograficzne i informacyjne jako główne czynniki wpływu państw na politykę międzynarodową. Coraz ważniejsze stały się: poziom ochrony interesów jednostki, społeczeństwa i państwa; rozwój duchowy i intelektualny ludności; wzrost jego dobrobytu; równowaga zasobów edukacyjnych, naukowych i przemysłowych; ogólnie poziom inwestycji w osobę; efektywne wykorzystanie mechanizmów regulujących światowe rynki towarów i usług, dywersyfikację powiązań gospodarczych; przewagi komparatywne państw w procesach integracyjnych. Współzależność gospodarcza państw stała się jednym z kluczowych czynników utrzymania stabilności międzynarodowej (Концепция внешней политики 2008). W tych warunkach polityka zagraniczna stała się jednym z najważniejszych instrumentów progresywnego rozwoju kraju, zapewniającym jego konkurencyjność w globalizującym się świecie.

W 2009 r. uszczegółowiono zasady użycia sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej „w celu obrony interesów Rosji i jej obywateli oraz utrzymania międzynarodowego pokoju”. Na podstawie tego dokumentu Rosja może podjąć działania zbrojne w celu:

- odparcia zbrojnego ataku na formacje Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, inne oddziały wojskowe bądź organy dyslokowane poza terytorium FR;
- odparcia lub zapobieżenia zbrojnemu atakowi na inne państwo, które zwróciło się do FR ze stosowną prośbą;
- ochrony obywateli FR poza granicami Rosji przed zbrojnym atakiem na nich;
- walki z piractwem i zapewnienia bezpieczeństwa żeglugi.

Strategia energetyczna określa zasady obrotu surowcami energetycznymi, jak również wskazuje, jaką rolę w jej realizacji mają działania w sferze bezpieczeństwa i polityki międzynarodowej. Do głównych punktów tej strategii zaliczyć można:

- próby uzyskania wpływu na międzynarodowe rynki surowców energetycznych i kreowania ich ceny;
- tworzenie możliwości rozbudowy systemów przesyłowych i ochrona ciągłości dostaw, także przez ograniczenie roli państw tranzytu;
- umożliwienie inwestowania w elementy systemów energetycznych wybranych państw.

Po roku 2012 Federacja Rosyjska dokonała redefinicji celów swojej polityki. Akcentowano konieczność kontynuowania polityki gospodarczej w zakresie dywersyfikacji i zwiększania skali inwestycji oraz roli kapitału i inicjatyw pozapaństwowego sektora gospodarczego. Niezmiennie natomiast podkreślano, że podstawą bezpieczeństwa Federacji pozostaje jej potencjał gospodarczy i możliwości kreowania ładu międzynarodowego. Prowadzone działania polityczne skoncentrowano na kilku kwestiach, do których zaliczono (Указ Президента РФ от 7.05.2012 г. № 605):

- utworzenie Unii Euroazjatyckiej, traktowane jako cel priorytetowy, umożliwiający związanie gospodarcze państw Azji Środkowej i ostateczne ukształtowanie tzw. bezpiecznej przestrzeni wokół granic Federacji oraz jako środek pozwalający na zniewolenie możliwości rozprzestrzeniania się zagrożeń dla bezpieczeństwa i destabilizacji sytuacji w Azji Środkowej i na Zakaukaziu;
- rozwiązanie – zgodnie z interesami rosyjskimi – sytuacji konfliktogenych w zalewisku mórz Czarnego i Kaspijskiego, zwłaszcza na terenie Naddniestrza, Górnego Karabachu; wsparcie stabilnego rozwoju Osetii Południowej i Abchazji;
- prowadzenie wszechstronnej współpracy z partnerami w regionie czarnomorsko-kaspijskim, na bazie zasad sformułowanych w statucie

Organizacji Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego, w tym dążenie do „normalizacji stosunków z Gruzją [...] z uwzględnieniem realiów politycznych na Zakaukaziu”;

- stworzenie sytuacji wymagającej podjęcie współpracy z Ukrainą;
- polityczno-gospodarcze usankcjonowanie roli Federacji w Europie Południowo-Wschodniej, a zwłaszcza na Bałkanach, traktowanych jako region strategiczny.

Rosjanie często próbowali wykorzystywać swoje relacje energetyczne z różnymi państwami europejskimi, by korumpować i dzielić UE. W procesie starają się nie tylko wpływać, ale także, pośrednio, wykazać, że normatywne zobowiązanie UE do rządów prawa nie może pokonać motywu zysku. Sukces energetycznego związania Europy Zachodniej, zwłaszcza Niemiec, nie tylko poszerzył możliwości inwestycyjne i umożliwił redystrybucję części pozyskanych funduszy na wsparcie polityki społecznej, ale określił także na nowo pozycję polityczną Rosji w Europie. Państwo to zostało uznane za istotnego partnera gospodarczego i politycznego. Współpraca w sektorze energetycznym z Niemcami wynikała z założeń niemieckiej koncepcji energetycznej, którego wynikiem była budowa gazociągu Nord Stream. Współpraca niemieckich i rosyjskich firm energetycznych (zwłaszcza Gazpromu i jego spółek – córek) pośrednio wyznaczyła pozycję Rosji i jej interesów strategicznych w niemieckiej polityce. Połączenie niemieckich systemów przesyłowych OPAL (przesył gazu do południowych landów RFN) i NEL (dostawy do landów zachodnich) z Nord Stream i przejęcie przez Gazprom niemieckiego operatora gazowego Astora nie tylko przyczyniły się do wzrostu poziomu bezpieczeństwa energetycznego Berlina, ale także umożliwiły zwiększenie dostaw do Europy Zachodniej przez terytorium Niemiec. Rosja pozostaje największym dostawcą gazu do UE, ale nie może wykorzystywać gazu jako broni w walce normatywnej w taki sam sposób, jak dziesięć lat temu (Liik, 2018).

Obecnie rosyjskie myślenie w sferze polityki zagranicznej bazuje na trzech głównych zasadach, a mianowicie klasycznej polityce siłowej z XIX w., wzorcach myślenia z okresu zimnej wojny oraz politycznej teorii realizmu. Rosyjska polityka zagraniczna jest w pierwszej kolejności zorientowana na realną politykę, która opiera się na kalkulacji siły i interesach narodowych, odrzucając przy tym czynniki moralne i etyczne, jako utrudniające i komplikujące realizację konkretnych celów politycznych. Kwestie bezpieczeństwa państwa, zwłaszcza suwerenność i integralność terytorialna oraz możliwość realizacji swoich interesów w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym pozostały najważniejszym celem

polityki zagranicznej Rosji (Panek, 2015, s. 94). Właśnie to stanowiło przesłankę do zmiany *Koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*. Podstawę prawną Koncepcji stanowi Konstytucja FR, ustawy federalne, powszechnie uznane zasady i normy prawa międzynarodowego, umowy międzynarodowe FR, Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 7 maja 2012 r. nr 605 „*O środkach realizacji kursu polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*”, a także *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej*, *Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej*, akty prawne FR regulujące działalność organów federalnych władzy państwowej w sferze polityki zagranicznej i inne analogiczne akty prawne FR w tym zakresie (Указ Президента РФ от 30.11.2016 N 640). W Federacji Rosyjskiej zgodnie z art. 86 Konstytucji FR polityką zagraniczną kieruje prezydent (Panek, 2015, s. 100) i to od niego zależy obrany kierunek polityczny. 30 listopada 2015 r. Prezydent Władimir Putin podpisał nową *Koncepcję Polityki Zagranicznej FR*, która zastąpiła poprzedni dokument.

Działania te były zbieżne z nowo wydanymi dokumentami doktrynalnymi. W dniu 25 grudnia 2014 r. Putin podpisał dekret nr 2976 wdrażający w życie nowelizację *Doktryny wojennej FR* (утв. Президентом РФ 25.12.2014 N Пр-2976). Doktryna zastąpiła dotychczasowy dokument z 2010 r. (Указ Президента РФ от 05.02.2010 г. № 146), odzwierciedlając zmiany w środowisku bezpieczeństwa oraz rosyjskie doświadczenia z konfliktów zbrojnych na Ukrainie i na Bliskim Wschodzie. Jako główne zagrożenie przedstawiono zwiększanie potencjału militarnego oraz realizację globalnych funkcji przez NATO. Do zagrożeń zewnętrznych zaliczono również tworzenie i rozwijanie systemów strategicznej obrony przeciwrakietowej, zamiary rozmieszczenia broni w kosmosie, rozwijanie strategicznych niejądrowych systemów broni precyzyjnego rażenia oraz rozprzestrzenianie się globalnego ekstremizmu i terroryzmu (Указ Президента РФ от 05.02.2010 г. № 146). Zmiany w zapisach znowelizowanej *Doktryny wojennej FR* wyraźnie wskazują na konfrontacyjny kurs rosyjskiej polityki bezpieczeństwa wobec NATO i podkreślają mocarstwowe ambicje FR. Priorytet współpracy i zapewnienia bezpieczeństwa państwom obszaru postsowieckiego oznacza utrzymanie supremacji i decydujących wpływów w tym rejonie. Wyraźniej zarysowana jest możliwość wykorzystania sił zbrojnych poza granicami kraju. Dokument sankcjonuje pojawienie się nowych cech współczesnych konfliktów z wykorzystaniem narzędzi militarnych, politycznych, ekonomicznych oraz informacyjnych.

Nowa doktryna wojskowa Putina uwzględniała główne zapisy *Koncepcji długofalowego rozwoju społeczno-gospodarczego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku*,

Strategii bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku oraz odpowiednich zapisów z *Koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, *Nauki morskiej w Federacji Rosyjskiej na okres do 2020 roku*, *Strategii rozwoju strefy arktycznej Federacji Rosyjskiej* oraz zapewnienie bezpieczeństwa narodowego na okres do roku 2020 i inne strategiczne dokumenty planistyczne.

Oprócz wspomnianego zapisu Rosja podjęła cały szereg innych działań, których wspólnym mianownikiem było umocnienie jej pozycji na lądolodzie i wyspach Arktyki (Notatka BBN, 2015):

- powołany został nowy organ państwowy (grupa elastycznego reagowania) odpowiadający za koordynację działalności ministerstw i resortów, władz regionów i biznesu w Arktyce;
- zatwierdzony został *Państwowy program społeczno-gospodarczego rozwoju strefy arktycznej FR do 2020 r.*, uzupełniający obowiązujące *Podstawy polityki FR w Arktyce na okres do 2020 r. i w dalszej perspektywie*;
- podjęto szeroko zakrojone prace modernizacyjne Przejścia Północno-Wschodniego (PP-W);
- zrestrukturyzowano siły zbrojne w regionie;
- uruchomiono Regionalne Centrum Ekologiczne, którego zadaniem ma być monitoring ekologiczny i kontrola przestrzegania prawa o ochronie przyrody, zarówno w miejscu stacjonowania floty, jak i na lądzie, rozpoczęto porządkowanie wysypisk wysoko toksycznych odpadów, przystąpiono do budowy zakładów utylizacji;
- zrealizowano wyprawę badawczą w kierunku bieguna północnego, aby opierając się na wynikach, złożyć wnioski w Komisji ONZ ds. Granic Szelfu Kontynentalnego o rozszerzenie granic rosyjskiej strefy ekonomicznej.

Jednak rosyjska polityka to nie tylko wyścig zbrojeń. Aby dobrze się przygotować, a potem skutecznie realizować zakładany plan wzmocnienia militarnego, potrzebne były również zmiany polityki bezpieczeństwa wewnętrznego, jak i zewnętrznego. Dlatego rosyjską politykę bezpieczeństwa oraz wynikające z niej zadania dla systemu bezpieczeństwa określa *Strategia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej* z dnia 31 grudnia 2015 r. Strategia została wdrożona dekretem prezydenta FR Władimira Putina nr 683 i zastąpiła obowiązującą od 2009 r. strategię, którą przewidziano na okres do 2020 r. Zapisano w niej, że cele strategiczne obrony kraju będące jedną z dziewięciu priorytetów narodowych mają być osiągnięte m.in. w ramach doskonalenia militarnej organizacji państwa, doskonalenia form wykorzystania sił zbrojnych oraz wzrostu gotowości mobilizacyjnej FR (Указ Президента РФ от 31.12.2015 г. № 683).

Podkreślono rozwój Kompleksu Wojskowo-Przemysłowego kraju oraz konieczność tworzenia strategicznych rezerw surowcowych celem gwarantowanego zaspokojenia potrzeb mobilizacyjnych FR (Указ Президента РФ от 31.12.2015 г. № 683). Do wartości stanowiących interesy narodowe zaliczono m.in. wzmocnienie obronności państwa oraz zapewnienie FR statusu jednego z wiodących mocarstw, którego działalność jest ukierunkowana na budowanie strategicznej równowagi w warunkach wielobiegunowego porządku światowego (Указ Президента РФ от 31.12.2015 г. № 683).

Najnowsza strategia nie określa daty końcowej obowiązywania, a jej aktualizacja wynika z sześcioletniego cyklu planowania określonego w Ustawie o planowaniu strategicznym w Federacji Rosyjskiej z dnia 25 czerwca 2014 r. (Федеральный закон от 28.06.2014 N 172-ФЗ). Układ strategii z 2015 r. jest zbliżony do układu dokumentu z 2009 r. (Указа Президента Российской Федерации от 01.07.2014 г. N 483) i obejmuje sześć rozdziałów:

- 1) Postanowienia ogólne;
- 2) Rosja we współczesnym świecie;
- 3) Interesy narodowe i priorytety strategiczne;
- 4) Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego;
- 5) Organizacyjne, formalno-prawne i informacyjne podstawy realizacji strategii;
- 6) Podstawowe wskaźniki oceny bezpieczeństwa narodowego.

Zasadnicze treści dotyczące polityki bezpieczeństwa zawarte zostały w rozdziale drugim strategii. Zawarto w nim rosyjską percepcję środowiska bezpieczeństwa z uwzględnieniem czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Według zapisów tego rozdziału polityka bezpieczeństwa sprzyja realizacji strategicznych priorytetów narodowych. Stworzono również solidne podstawy dla dalszego wzmacniania potencjału militarnego (Указ Президента Российской Федерации от 31.12.2015 г. № 683). Jednocześnie wzrosła rola Rosji w rozstrzyganiu najważniejszych problemów międzynarodowych, zabezpieczeniu stabilności strategicznej i przestrzeganiu prawa międzynarodowego. Ważne miejsce zajmują kwestie odradzających się tradycyjnych wartości duchowych i moralnych. Podkreślają one znaczenie obrony i pielęgnowania narodowych wartości będących częścią wysiłków na rzecz wzmocnienia narodowej tożsamości. Wzmacnianie Rosji tłumaczy się występowaniem nowych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, które mają kompleksowy charakter i są ze sobą powiązane. Prowadzenie przez FR niezależnej polityki zewnętrznej wywołuje opór ze strony USA i ich sojuszników starających się zachować globalną dominację.

Realizowana przez te kraje polityka przejawia się w wywieraniu na Rosję presji politycznej, gospodarczej, militarnej i informacyjnej. W strategii zwraca się uwagę na wzmacnianie potencjału militarnego NATO i jego globalnego wykorzystania z naruszaniem norm prawa międzynarodowego, dalszego rozszerzania Sojuszu i przybliżania jego infrastruktury wojskowej do granic Rosji, co stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego FR. Politykę Zachodu negatywnie ukierunkowaną na rosyjskie interesy narodowe wskazano na tle sprowokowania niekonstytucyjnego przewrotu na Ukrainie, który doprowadził do rozłamu w społeczeństwie i wybuchu konfliktu zbrojnego (Указ Президента Российской Федерации от 31.12.2015 г. № 683).

Aktywna polityka zagraniczna ma skupiać się na rozwijaniu współpracy z partnerami w ramach organizacji BRICS, RIC (Rosja, Indie, Chiny), Szanghajskiej Organizacji Współpracy, G20 i innych instytucji międzynarodowych. W dalszym ciągu rozwijane mają być relacje dwustronne i wielostronne z członkami Wspólnoty Niepodległych Państw oraz Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Strategia wskazuje również na zainteresowanie Rosji budowaniem partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi i NATO, jednak jego wymiar uzależnia od gotowości Sojuszu do uwzględnienia zasadniczych interesów FR w procesie realizacji planowania polityczno-wojskowego, a także od przestrzegania norm prawa międzynarodowego (Указ Президента Российской Федерации от 31.12.2015 г. № 683).

Rosyjska polityka zagraniczna stała się w ostatnich latach znacznie bardziej asertywna niż w pierwszych dwóch dekadach niepodległości. Kreml zaskoczył polityków Zachodu wojną w Gruzji w 2008 r., bezprawną aneksją Krymu w 2014 r., interwencją we wschodniej Ukrainie, a także rozmieszczeniem własnych sił zbrojnych w Syrii w 2015 r. Podstawą tej przemiany był i jest rosnący konsensus wśród rosyjskich analityków, naukowców i urzędników odnośnie do postrzegania Rosji przez międzynarodową społeczność. Ich zdaniem Rosja powinna odgrywać większą rolę w świecie oraz wszędzie powinna w pierwszej kolejności działać zgodnie z własnymi interesami narodowymi. W znacznym stopniu na ten proces wpłynął wzrost siły armii rosyjskiej, w oparciu o reformy wdrażane przez administrację prezydenta Putina. Jest przy tym paradoksem, że wzrost wydatków na armię rosyjską był możliwy dzięki znaczącej poprawie sytuacji budżetu FR, dzięki wyższym cenom ropy naftowej i gazu. Wpierw na skutek wieloletniego zaangażowania się USA w Irak, a po wybuchu tzw. Arabskiej Wiosny w grudniu 2010 r. w wyniku pogarszającej się sytuacji bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie (CSIS, 2016).

Jako najważniejszych partnerów Rosji w nowej Koncepcji wskazano państwa obszaru postsowieckiego: Białoruś (tworząc z Rosją Państwo Związkowe tzw. Związek Białorusi i Rosji – ZBiR), Armenię, Kazachstan i Kirgistan. W nowej Koncepcji nie ma już deklaracji o konieczności rozwijania relacji z Ukrainą, co nie oznacza, że Rosja zrezygnuje z aktywnej polityki zmierzającej do zamknięcia przed Ukrainą perspektywy zbliżenia z Zachodem i do wyizolowania jej w polityce międzynarodowej (CSIS, 2016).

W koncepcji podkreśla się, że najwyższym priorytetem rosyjskiej polityki zagranicznej jest obrona interesów obywateli, społeczeństwa i państwa. Powinna być skoncentrowana na osiągnięciu następujących głównych celów:

- zapewnienie bezpieczeństwa kraju, jego niepodległości i integralności terytorialnej, wzmocnienie państwa prawa i instytucji demokratycznych;
- zapewnienie warunków zewnętrznych sprzyjających stabilnemu rozwojowi i zwiększeniu konkurencyjności gospodarki FR, jej odnowie technologicznej oraz podwyższeniu poziomu i jakości życia obywateli;
- wzmocnienie pozycji FR jako jednego z wpływowych ośrodków współczesnego świata;
- wzmocnienie pozycji Rosji w systemie powiązań gospodarki światowej, zapobieganie dyskryminacji rosyjskich towarów, usług, inwestycji i korzystanie w tych celach z możliwości międzynarodowych i regionalnych organizacji gospodarczych i finansowych;
- dalsza realizacja kursu skierowanego na wzmocnienie międzynarodowego pokoju, ogólnego bezpieczeństwa i stabilności;
- nawiązywanie dobrosąsiedzkich stosunków z krajami ościennymi, pomoc w likwidacji istniejących konfliktów i zapobieganie powstawaniu nowych ognisk napięć na ich terenach;
- rozwój dwustronnych i wielostronnych stosunków obopólnie korzystnego i równoprawnego partnerstwa z innymi państwami, zrzeszeniami między państwowymi, organizacjami, w tym w ramach forów międzynarodowych na zasadzie poszanowania niezależności i suwerenności, pragmatyzmu, jawności, wielowektorowości, przewidywalności oraz niekonfrontacyjnej obrony priorytetów narodowych; poszerzenie współpracy międzynarodowej na zasadach niedyskryminacyjnych, pomoc w budowaniu aliansów sieciowych oraz aktywny udział Rosji w tych aliansach;
- wszechstronna skuteczna ochrona praw i interesów prawnych obywateli rosyjskich i rodaków mieszkających za granicą, w tym w różnych formatach międzynarodowych;

- wzmocnienie roli Rosji w światowej przestrzeni humanitarnej, poszerzenie i wzmocnienie pozycji języka rosyjskiego na świecie, popularyzacja osiągnięć kultury narodowej, narodowego dziedzictwa historycznego i samobytności kulturowej narodów Rosji, rosyjskiej nauki i edukacji, konsolidacja rosyjskiej diaspory (*Putin: Poglądy Cerkwi*, 2007);
- wzmocnienie pozycji rosyjskich środków masowego przekazu i masowej komunikacji w globalnej przestrzeni informacyjnej oraz dotarcie do szerokich kręgów społeczności międzynarodowej z rosyjskim punktem widzenia na procesy międzynarodowe;
- wspieranie rozwoju konstruktywnego dialogu i partnerstwa w celu umacniania zgody pomiędzy różnymi kulturami i cywilizacjami oraz ich wzajemnego wzbogacania się (Указ Президента РФ от 30.11.2016 г. № 640).

Jednocześnie Rosja przywiązuje wielką wagę do zrównoważonego rozwoju globalnego, co wymaga zbiorowego przywództwa głównych państw, które muszą być reprezentatywne w relacjach geograficznych i cywilizacyjnych z pełnym poszanowaniem kluczowej roli koordynującej ONZ. W tym celu Rosja intensyfikuje współpracę z partnerami z G-20, BRICS, Organizacji Współpracy Shanghai (SCO), RIC, jak również innych struktur i platform dialogowych. W skali regionalnej priorytetowymi kierunkami polityki zagranicznej FR są rozwój stosunków w ramach współpracy dwustronnej i wielostronnej z państwami członkowskimi Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) i dalsze umacnianie działających na przestrzeni WNP struktur integracyjnych z rosyjskim udziałem. Główne priorytety Koncepcji, do których należy obrona suwerenności i integralności kraju, w porównaniu z poprzednią wersją nie uległy znaczącej zmianie. Uwagę zwraca jednak nowe ujęcie zapisu odnoszącego się do działań na rzecz wzmacniania pozycji FR na arenie międzynarodowej z „utrzymania i wzmacniania pozycji na arenie międzynarodowej” na „utrwalanie pozycji FR, jako jednego z wpływowych centrów współczesnego świata” (Указ Президента РФ от 30.11.2016 г. № 640).

Zakończenie

W pracach wielu ośrodków analitycznych, jak również w literaturze przedmiotu znajduje się szereg różnych publikacji wskazujących na to, że polityka zagraniczna Rosji jest osadzona w wewnętrznym i międzynarodowym kontekście, które mocno się przeplatają. Powstanie w 1991 r. niepodległej FR było związane z rozpadem ZSRR. W wyniku procesów dezintegracyjnych w ZSRR suwerenne

państwo rosyjskie znalazło się w obliczu kryzysu politycznego i kryzysu narodowej tożsamości. Konsekwencją tego faktu było skoncentrowanie się polityki rosyjskiej w pierwszych latach po powstaniu FR na przełamaniu kłopotów wewnętrznych, w tym rezygnacji z wielu ambicji międzynarodowych. W wyniku kryzysu i wewnętrznych sporów o istotę swych interesów narodowych rosyjska polityka zagraniczna stała się mało przewidywalna. W pierwszych latach po ogłoszeniu niepodległości uwidaczniał się brak spójnej strategii i wizji polityki zagranicznej, a tym samym podejmowanie decyzji w tym obszarze było zależne od sytuacji wewnątrz kraju. Od 1993 r. w związku z narastającą frustracją, spowodowaną fiaskiem rosyjskich aspiracji dołączenia do politycznej, ekonomicznej i wojskowej wspólnoty wysoko rozwiniętych krajów Zachodu, rosyjska dyplomacja przyjęła zdecydowanie bardziej sceptyczne stanowisko wobec Zachodu, uznając, że tylko w ten sposób Rosja może obronić swoje interesy w środowisku międzynarodowym (Potulski, 2008, s. 330).

Federacja Rosyjska nie jest wyjątkiem i podobnie jak wszystkie inne państwa byłego „bloku wschodniego” musiała w latach 90. ubiegłego wieku sformułować swoją strategię i politykę w nowych zupełnie warunkach. Musiała również przeprowadzić gruntowną reorganizację własnego systemu bezpieczeństwa, w tym sił zbrojnych, aby sprostać nowym wyzwaniom bezpieczeństwa międzynarodowego. Rosyjskie przemiany w latach 90. XX w. miały oczywiście własną wyraźną specyfikę, wynikająca z przejścia przez Rosję całego imperialnego spadku po ZSRR. Spadku mentalnościowego, koncepcyjnego, organizacyjnego i materialnego. To były znaczące uwarunkowania determinujące kierunek i tempo ewolucji systemu bezpieczeństwa militarnego Rosji. Najczęściej ich wpływ był hamujący, opóźniający, obiektywnie komplikujący i utrudniający konieczne reformy (Koziej, 2008, s. 43).

Ewolucja polityki FR odbywała się pod wpływem klasycznych czynników, do których zaliczyć można: zagrożenia i wyzwania, potrzeby i możliwości państwa w dziedzinie bezpieczeństwa. Jak słusznie zauważają Marek Depczyński i Leszek Elak, rosyjska sztuka operacyjna u progu XXI w. ewaluowała wraz ze zmianą zagrożeń (2020, s. 12–14). A co najważniejsze, chęcią bycia ponownie głównym graczem współczesnego świata. Począwszy od ponownego przyjęcia prezydentury przez Putina w 2012 r., agresywna polityka zagraniczna na arenie międzynarodowej znacząco wzrosła. Jej nowym celem miał być nowy ład geopolityczny, w którym rola FR wzrośnie kosztem obniżenia pozycji USA. Putin czekał niemal 15 lat, aby móc otwarcie wyrazić swój stosunek do Zachodu. Nigdy nie pogodził się z upadkiem ZSRR, co od początku jego kariery politycznej

odciskało piętno na podejmowanych przez Kreml działaniach. Obejmując po-nownie urząd Prezydenta, Putin w 2012 r. w swoim inauguracyjnym przemówieniu zapowiedział radykalną zmianę i podjęcie działań na rzecz odbudowania podupadłej w oczach świata pozycji mocarstwowej Rosji. Wielokrotnie podkreślił, że Rosja była i pozostanie mocarstwem (Kaszuba & Minkina, 2016, s. 10).

Asertywna i agresywna postawa Rosji po 2013 r. (Krym, wojna w Donbasie, zaangażowanie militarne w Syrii) pozwoliła na zaspokojenie ambicji Moskwy w zakresie odbudowy pozycji mocarstwa. Nowy kierunek polityki FR został wyartykułowany w dokumentach doktrynalnych, takich jak: *Doktryna wojenna z 2014 roku*, *Strategia bezpieczeństwa narodowego FR zatwierdzona pod koniec 2015 r. czy Nowa koncepcja polityki zagranicznej FR z 2016 r.* Zgodnie z jej najistotniejszymi zapisami rosyjska polityka zagraniczna rozpatrywana jest w kontekście konfrontacji z USA i z NATO. Z perspektywy rosyjskiej proces ten toczyć się będzie nie tylko z użyciem narzędzi dyplomatycznych, ale także wojskowych.

Bibliografia

- Arbatov, A.G. (2 czerwca 2000). The transformation of Russian Military Doctrine: Lesson Learned from Kosovo and Chechny. *The Marshall Center Papers*. Pobrano z lokalizacji: http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDOcs/files/college/F_Publications/mcPapers/mc-paper_2-en.pdf [dostęp: 20.04.2021].
- ARMYRUS (2021). Основные приоритеты строительства ВС РФ. Pobrano z lokalizacji: http://armyrus.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=51 [dostęp: 22.04.2021].
- Bączyk, N., Kwasek, T. (2018). Strategiczne Siły Nuklearne. *Nowa Technika Wojskowa*, 14.
- Barabanow, M. (2012). *Military reform: toward the new look of the Russian Army*. Pobrano z lokalizacji: http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf [dostęp: 28.04.2021].
- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (2015). *NOTATKA BBN: Aktywność Rosji w Arktyce*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.bbn.gov.pl/pl/prace-biura/publikacje/analizy-raporty-i-nota/6393,NOTATKA-BBN-Aktywnosc-Rosji-w-Arktyce.html> [dostęp: 22.11.2021].
- Bieleń, S. (2006). *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Cesarz, Z., Stadtmuller, E. (2000). *Problemy polityczne współczesnego świata*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- CIA (2021). *Russia overview*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/> [dostęp: 19.05.2021].
- Ciechanowski, R. (2018). Modernizacja techniczna marynarki wojennej FR. Lata 2008–2017. *Nowa Technika Wojskowa* 14.

- CSIS (2016). *Polityka zagraniczna Rosji*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.csis.org/programs/russia-and-eurasia-program/archives/russian-foreign-policy> [dostęp: 21.04.2017].
- Depczyński, M. (2015). *Rosyjskie Siły Zbrojne. Od Milutina do Putina*. Warszawa: Bellona.
- Depczyński, M., Elak, L. (2020). *Rosyjska sztuka operacyjna w zarysie*. Warszawa: Fundacja Historia i Kultura.
- Grabowski, T.W. (2011). *Rosyjska Siła*. Częstochowa: Instytut Geopolityki.
- IISS (2017). *The Military Balance 2016*. London.
- Kagan, R. (2009). *Powrót historii i końcu marzeń*. Poznań: Rebis.
- Kara-Murza, A.A. (2002). Zmiana formuły tożsamości: Rosja między okcydentalizmem a samoistością. W: A. Magdziak-Miszewska, M. Zuchniak, P. Kowal (red.), *Polacy i Rosjanie. 100 kluczowych pojęć*. Warszawa: Więź.
- Kaszuba, M., Minkina, M. (2016). *Imperialna gra Rosji*. Warszawa: Rytm.
- Kefeli, I.F. (2004). *Sud'ba Rossii w globalnoj geopolitike*. Sankt-Petersburg: [b.w.].
- Kokoshin, A. (2002). What is Russia: a superpower, a great power or a regional power. *International Affairs: A Roussian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations*, 48, 6.
- Koziej, S. (2008). *Strategiczne i polityczne koncepcje bezpieczeństwa USA i Rosji*. Skrypt internetowy. Warszawa.
- Kupiecki, R., Menkiszak, M. (2018). *Stosunki NATO – Federacja Rosyjska w świetle dokumentów*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Legucka, A. (2013). *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*. Warszawa: Difin.
- Liik, K. (2018). *Wygranie normatywnej wojny z Rosją: audyt energetyczny UE-Rosja*. Pobrano z lokalizacji: https://www.ecfr.eu/publications/summary/winning_the_normative_war_with_russia_an_eu_russia_power_audit# [dostęp: 25.05.2021].
- Mackinder, H.J. (1904). The Geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 4.
- Mickiewicz, P. (2018). *Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Morawski, G. (2005). *Rosja/Władimir Putin: „Upadek ZSRR katastrofą”*. Pobrano z lokalizacji: <http://www.psz.pl/162-wschod/rosja-wladimir-putin-upadek-zsrr-katastrofa> [dostęp: 17.05.2021].
- Naroclinitskaia, N. (2004). Russian in the new geopolitical context. *International Affairs*, 50.
- Nartow, N.A., Nartow, W.N. (2007). *Geopolitika*. Moscow: Ynifi-Dana.
- OSCE (1999). *Agreement on Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*. Organization for Security and Co-operation in Europe. Pobrano z lokalizacji: <https://www.osce.org/library/14108> [dostęp: 29.04.2021].
- Panek, B. (2015). *Polityka Federacji Rosyjskiej w regionie Europy, Azji i Pacyfiku*. Warszawa: Difin.
- Potulski, J. (2008). *Spoleczno-Kulturowy Kontekst Aktywności Międzynarodowej Federacji Rosyjskiej*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Potulski, J. (2010). *Współczesne kierunki rosyjskiej myśli geopolitycznej*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Putin: Poglądy Cerkwi i Kościoła są zbieżne*. (2007). Pobrano z lokalizacji: <https://info.wiara.pl/doc/170107> [dostęp: 5.04.2017].

- Rawiczandran, K. (1999). *Geopolitika Rossii: istorija i sowriemiennost*. Moscow: Unikum-tsentr.
- Siemionow Tien-Szański, W. (2003). O moguszczeniennom territorialnom wladenii primietielno k Rossii. W: D.N. Zamiatin (red.), *Imperija prostranstwa. Chrestomati-ja*. Moskwa: [b.w.].
- Thornton, R. (2011). *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Carlisle Bar-racks. Pobrano z lokalizacji: https://www.jstor.org/stable/resrep11516?seq=1#metadate_info_tab_contents [dostęp: 21.05.2021].

Rosyjskie dokumenty normatywne

- Концепция внешней политики Российской Федерации 15 июля 2008 года. Pobrano z lokalizacji: <http://kremlin.ru/acts/news/785> [dostęp: 21.05.2021].
- О внесении изменений в постановление Правительства Российской Федерации от 10 августа 1998 года N 919 ПОДПРОГРАММА „Военно-стратегические интересы России в Мировом океане” федеральной целевой программы „Мировой океан”. Pobrano z lokalizacji: <https://docs.cntd.ru/document/902122670/titles/12TSN69>. [dostęp: 21.05.2021].
- Справка к Указу Президента Российской Федерации от 13 июля 2007 г. N 872. «О приостановлении Российской Федерацией действия Договора об обычных вооруженных силах в Европе и связанных с ним международных договоров» 14 июля 2007 года. Pobrano z lokalizacji: <http://kremlin.ru/supplement/3327> [dostęp: 30.04.2021].
- Указ президент Российской Федерации от 10 января 2000 г. № 24. О концепции национальной безопасности Российской Федерации. Pobrano z lokalizacji: <http://kremlin.ru/acts/bank/14927> [dostęp: 29.04.2021].
- Указ Президента Российской Федерации от 5.02.2010 г. № 146. О Военной доктрине Российской Федерации. Pobrano z lokalizacji: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/30593> [dostęp: 16.09.2020].
- Указ Президента Российской Федерации от 5.02.2010 г. № 146. О Военной доктрине Российской Федерации. Pobrano z lokalizacji: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/30593> [dostęp: 16.09.2020].
- Указ Президента Российской Федерации от 10.01.2000 г. № 24. О Концепции национальной безопасности Российской Федерации. Pobrano z lokalizacji: <http://kremlin.ru/acts/bank/14927> [dostęp: 29.04.2021].
- Указ Президента Российской Федерации от 13.07.2007 г. № 872. О приостановлении Российской Федерацией действия Договора об обычных вооруженных силах в Европе и связанных с ним международных договоров. Pobrano z lokalizacji: <http://kremlin.ru/acts/bank/25785> [dostęp: 30.04.2021].
- Указ Президента Российской Федерации от 21.04.2000 г. № 706. Об утверждении Военной доктрины Российской Федерации. Pobrano z lokalizacji: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/15386>. [dostęp: 30.04.2021].
- Указ Президента Российской Федерации от 30.11.2016 г. № 640. Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации pkt 2., Pobrano z lokalizacji: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451> [dostęp: 15.09.2020].

Указ Президента Российской Федерации от 31.12.2015 г. № 683. О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. Pobrano z lokalizacji: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391> [dostęp: 8.10.2020].

Указ Президента Российской Федерации от 7 мая 2012 г. N 605. „О мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации”. Pobrano z lokalizacji: <https://rg.ru/2012/05/09/vn-polit-dok.html> [dostęp: 25.05.2021].

Указа Президента Российской Федерации от 1.07.2014 г. N 483 Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. Pobrano z lokalizacji: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102129631> [dostęp: 7.05.2021].

Федеральный закон „О стратегическом планировании в Российской Федерации” от 28.06.2014 N 172-ФЗ. Pobrano z lokalizacji: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102354386> [dostęp: 8.05.2021].

Russian Strategic Thought

SUMMARY Russia's great-power ambitions are reflected in strategic documents, which, depending on the events affecting its security. These documents evolved and took on a more confrontational character, emphasizing Russia's desire to introduce a new architecture of international security. The actions taken by Russia clearly demonstrate its ambitions to change the world order and order created after the collapse of the Soviet Union. The Russian authorities use a number of different tools in their actions, and military power is not necessarily the key factor.

The article presents the Russian strategic thought which defines the main directions of the Russian foreign and security policy. The reasons for changes in the approach to the post-Cold War international order in the light of which changes were made to the “Concept of the foreign policy of the Russian Federation” were presented. The main goal of the concept was analyzed, which “persuades” the West to make concessions, thanks to which it would enable the end of the conflict with Russia on its terms and the re-normalization of mutual relations. The issue of the Russian understanding of geopolitics and the geopolitical code of the Russian Federation was raised. Documents of military doctrines closely related to the conducted policy have been indicated. It should be emphasized that the new Military Doctrine of the Russian Federation is part of the entirety of Russian strategic thinking, which is aimed at revising the post-Cold War international order.

KEYWORDS Russian Federation, security policy, military doctrine, foreign policy concepts

Data przekazania tekstu: 1.06.2021; data zaakceptowania tekstu: 19.11.2021.